
بسم الله الرحمن الرحيم

دیات و ارش

از منظر پزشکی قانونی

دکتر علیرضا درودچی
مدیرکل پزشکی قانونی استان فارس
دیماه ۱۴۰۰

- با توجه به اهمیت و ضرورت اجرای قانون مجازات اسلامی و با عنایت به مبانی علمی و ضوابط و معیارهای موجود و با در نظر گرفتن نحوه کارشناسی پزشکی قانونی در تطبیق اصول و موازین پزشکی با قانون دیات و ارش و بمنظور ایجاد وحدت رویه و همسوسازی هر چه بیشتر آراء قضائی با نظرات ارائه شده توسط پزشکی قانونی درحد امکان، عناوین مهم این مبحث مورد بررسی و تبادل نظر قرار می گیرد.

- در پزشکی قانونی اظهار نظر علمی و تخصصی در موضوعات قانونی ، با بهره گیری از منابع معتبر و جدید علمی در علم پزشکی و علم پزشکی قانونی و تطابق آنها با قوانین و دستور العملهای موجود (قانون مجازات اسلامی و دستور العملهای جاری سازمان پزشکی قانونی کشور) صورت می گیرد.

کتاب چهارم از قانون مجازات اسلامی به بحث " دیات" اختصاص داده شده واین کتاب مشتمل بر دو بخش کلی می باشد:

- بخش اول (مواد عمومی) :که شامل هفت فصل می باشد.
- بخش دوم (مقادیر دیه): که شامل هشت فصل می باشد که فصل سوم آن تحت عنوان " دیه مقدراعضاء " مشتمل بر پانزده مبحث و فصل پنجم آن تحت عنوان " دیه مقدر منافع" شامل هفت مبحث می باشد.

تعریف دیه:

- **ماده ۴۴۸:** دیه مقدر، مال معینی است که در شرع مقدس به سبب جنایت غیر عمدی برنفس ، عضو یا منفعت، یا جنایت عمدی در مواردی که به هر جهتی قصاص ندارد ، مقرر شده است.

تعریف ارش:

- **ماده ۴۴۹:** ارش، دیه غیر مقدر است که میزان آن در شرع تعیین نشده است و دادگاه بالحاظ نوع و کیفیت جنایت و تأثیر آن بر سلامت مجنی علیه و میزان خسارت وارده با درنظر گرفتن دیه مقدر وبا جلب نظر کارشناس میزان آن را تعیین می کند. مقررات دیه مقدر درمورد ارش نیز جریان دارد مگر اینکه در این قانون ترتیب دیگری مقرر شود.

فصل دوم از بخش دوم (مقادیر دیه)–قواعد عمومی دیه اعضاء

- **ماده ۵۶۰:** دیه زن ومرد در اعضاء و منافع تا کمتر از ثلث دیه کامل مرد یکسان است و چنانچه ثلث یا بیشتر شود دیه زن به نصف تقلیل می یابد.
- **ماده ۵۶۱:** هر گاه در اثر یک یا چند ضربه، آسیب های متعددی بریک یا چند عضو وارد شود، ملاک رسیدن دیه به ثلث، دیه هر آسیب به طور جداگانه است مگر اینکه آسیب های وارده بر عضو، عرفاً یک آسیب و جنایت محسوب شود.

- **ماده ۵۶۴:** فلج کردن عضو دارای دیه معین، دو سوم دیه آن عضو و از بین بردن عضو فلج، یک سوم دیه همان عضو را دارد. در فلج کردن نسبی عضو که درصدی از کارایی آن از بین می رود، با توجه به کارایی از دست رفته،ارش تعیین
می گردد.
- **ماده ۵۶۵:** از بین بردن قسمتی از عضو یا منفعت دارای دیه مقدر به همان نسبت دیه دارد به این ترتیب که از بین بردن نصف آن به میزان نصف و از بین بردن یک سوم آن به میزان یک سوم دارای دیه است مگر اینکه در قانون ترتیب دیگری مقرر شده باشد.
- **تبصره۱:** درمواردی که نسبت از بین رفته قابل تشخیص نباشد، ارش تعیین می شود.
- **تبصره۲:** هرگاه جنایت، عضو را در وضعیتی قرار دهد که به تشخیص کارشناس، مجنی علیه ناگزیر از قطع آن باشد دیه قطع عضو ثابت می شود.

- **ماده ۵۶۶:** دیه اعضائی که با پیوند وامثال آن در محل عضو از بین رفته، قرار گرفته است و مانند عضو اصلی دارای حیات می شوند به میزان دیه عضو اصلی است و اگر دارای حیات گردد ولی از جهت دیگری معیوب شود، دیه عضو معیوب را دارد. از بین بردن اعضای مصنوعی تنها موجب ضمان مالی است.

مواد قانونی مرتبط باشکستگی استخوانها:

- **ماده ۵۶۹:** دیه شکستن، ترک برداشتن و خرد شدن استخوان هر عضو دارای دیه مقدر به شرح زیر است:
- الف- دیه شکستن استخوان هر عضو یک پنجم دیه آن عضو و اگر بدون عیب درمان شود چهار پنجم دیه شکستن آن است.
- ب- دیه خرد شدن استخوان هر عضو یک سوم دیه آن عضو واگر بدون عیب درمان شود چهار پنجم دیه خردشدن آن استخوان است.

- پ- دیه ترک برداشتن استخوان هر عضو چهار پنجم دیه شکستن آن عضو است.
- ت- دیه جراحتی که به استخوان نفوذ کند بدون آنکه موجب شکستگی آن گردد ونیز دیه موضحه آن، یک چهارم دیه شکستگی آن عضو است.

- **ماده ۵۷۰:** هر گاه یک استخوان از چند نقطه جدای از هم بشکند یا خرد شود یا ترک بخورد، در صورتی که عرفاً جنایت های متعدد محسوب گردد، هریک دیه جداگانه دارد هر چند با یک ضربه به وجود آید و مجموع دیه جنایت های مزبور از دیه عضو هم بیشتر است.

- **ماده ۵۷۲:** هر گاه دراثر جنایتی تکه کوچکی از استخوان ازآن جدا شود، دیه شکستگی ثابت است.

- **ماده ۵۷۳:** هر گاه صدمه بر استخوان، موجب نقص عضو یا صدمه دیگری گردد، هر یک دیه جداگانه ای دارد.

- **ماده ۵۷۴:** هر گاه براثر یک یا چند ضربه ، علاوه بردرفتگی مفصل، استخوان نیز بشکند یا ترک بخورد، دو جنایت محسوب می شود و هر یک دیه یا ارش جداگانه دارد. اگر براثر ضربه ای، هم استخوان بشکند و هم جراحتی مانند موضحه یا نافذه و یا جائفه در بدن ایجاد شود نیز این حکم جاری است.

دیه بینی

- **ماده ۵۹۳:** شکستن استخوان بینی "در صورتیکه موجب فساد بینی" و از بین رفتن آن شود، دیه کامل دارد و چنانچه بدون عیب ونقص اصلاح شود موجب یک دهم دیه کامل و اگر با عیب ونقص بهبود پیدا کند، موجب ارش است . در کج شدن بینی یا شکستن استخوان بینی که "منجر به فساد آن نشود"، ارش ثابت می شود.

ماده ۳۸۲ قانون مجازات اسلامی قدیم

- اگر با شکستن یا سوزاندن یا امثال آن بینی را فاسد کنند درصورتی که اصلاح نشود موجب دیه کامل است و اگر بدون عیب جبران شود موجب یکصد دینار می باشد.

دیه فک تحتانی

- **ماده ۶۳۳:** شکستگی استخوان فک پایین مشمول حکم شکستگی استخوان و شکستگی استخوان فک بالا مشمول حکم شکستگی استخوان های سروصورت است.

دیه ترقوه

- **ماده ۶۵۶:** شکستن هر یک از استخوان های ترقوه درصورتی که بدون عیب درمان شود، موجب چهار درصد دیه کامل ودرصورتی که درمان نشود و یا با عیب درمان شود، موجب نصف دیه کامل است.
- **ماده ۶۵۷:** دیه ترک خوردن هر یک از استخوان های ترقوه، سی ودو هزارم، دیه موضحه آن، بیست و پنج هزارم، دیه دررفتگی آن بیست هزارم و دیه سوراخ شدن آن ، ده هزارم دیه کامل است.

دیه گوش و شنوائی

- ماده ۶۰۶: هر گاه آسیب رساندن به گوش به حس شنوایی سرایت کند یا موجب سرایت به استخوان و شکستگی آن شود هر کدام دیه جداگانه ای دارد.
- ماده ۶۸۲: از بین بردن شنوایی هر دو گوش دیه کامل و از بین بردن شنوایی یک گوش نصف دیه کامل دارد هر چند شنوایی دو گوش به یک اندازه نباشد.
- ماده ۶۸۴: کاهش شنوایی درصورتی که مقدار آن قابل تشخیص باشد به همان نسبت دیه دارد.

جدول۷–۲ میزان کاهش شنوایی در یک گوش[۴،۶]

DSHL[3]	%	DSHL[3]	%	DSHL[3]	٪
100	-	190	33/8	285	69/3
-	-	195	35/6	290	71/2
105	1/9	200	37/5	295	73/1
110	3/8	-	-	300	75/0
115	5/6	205	39/4	-	-
120	7/5	210	41/2	305	76/9
-	-	215	43/1	310	78/8
125	9/4	220	45/0	315	80/6
130	11/2	-	-	320	82/5
135	13/1	225	46/9	325	84/4
140	15/0	230	48/8	330	86/2
-	-	235	50/6	335	88/1
145	16/9	240	52/5	340	90/0
150	18/8	-	-	-	-
155	20/6	245	54/4	345	91/9
160	22/5	250	56/2	350	93/8
-	-	255	58/1	355	95/6
165	24/4	260	60/0	360	97/5
170	26/2	-	-	365	99/4
175	28/1	265	61/9	370	100/0
180	30/0	270	63/8	-	-
-	-	275	65/6	-	-
185	31/9	280	67/5	-	-

دیه چشم و بینائی

- **ماده۵۸۷:** درآوردن و یا ازبین بردن دو چشم بینا دیه کامل و هر یک از آنها نصف دیه دارد. چشم هایی که بینایی دارند در این حکم یکسانند هر چند میزان بینایی آنها متفاوت باشد یا از جهات دیگر مانند شب کوری و منحرف بودن با هم فرق داشته باشند.
- تبصره: هرگاه لکه دائمی موجود درچشم مانع بینایی قسمتی از چشم گردد، درصورتی که تعیین مقدار آن ممکن باشد به همان نسبت از دیه کسر و در غیر این صورت، ارش پرداخت می شود.

- **ماده ۶۸۹:** از بین بردن بینایی هر دو چشم دیه کامل و از بین بردن بینایی یک چشم نصف دیه کامل دارد.
- تبصره: چشم هایی که بینایی دارند در حکم مذکور یکسان هستند هر چند میزان بینایی آنها متفاوت باشد یا از جهات دیگر مانند شب کوری و منحرف بودن با هم تفاوت داشته باشند.

- **ماده ۶۹۰:** کاهش بینائی ، درصورتی که مقدار آن قابل تشخیص باشد به همان نسبت دیه دارد و چنانچه قابل تشخیص نباشد، موجب ارش است.
- **ماده ۶۹۲:** از بین بردن یا بیرون آوردن چشم از حدقه فقط یک دیه دارد و از بین رفتن بینایی، دیه دیگری ندارد لکن اگر در اثر صدمه دیگری مانند شکستن سر، بینایی نیز از بین برود یا نقصان یابد، هر کدام حسب مورد دیه یا ارش جداگانه دارد.

جدول۸–۳ درصد کاهش بینایی[G،۱]

میزان نقص بینایی[2]	حدت بینایی[3] کسری از 10	کسری از یک متر
-	15/10	1/.،63
-	12 ،5/10	1/. ،8
0	10/10	1/1
%5	8/10	1/1 ،25
%10	6/10	1/1 ،6
%15	5/10	1/2
%20	4/10	1/2 ،5
%25	3/10	1/3 ،2
%30	2 ، 5/10	1/4
%35	2/10	1/5
%40	1 ،5/10	1/6 ،3
%45	1 ،25/10	1/8
%50	1/10	1/10
%55	0، 8/10	1/12 ،5
%60	0 ،6/10	1/16
%65	0، 5/10	1/20
%70	-	1/25[4]
%75	-	1/32[4]
%80	-	1/40[4]
%85	-	1/50[4]
%90	-	1/63[4]
%95	-	1/80[4]
%100	-	1/100[4]

۱- میزان نقص بینایی (visual Acuity Impairmant Raing) بعد از رسیدن به حداکثر میزان بهبودی (MMI) و با اصلاح (استفاده از عینک) تعیین می شود.

۲- دقت شود که درصد فوق براساس آن که اندازه گیری حدت بینایی (VA) یک چشمی (OD,OS) یا دو چشمی (OU) باشد، از 50% یا 100% دیه کامل محاسبه خواهد شد.

3- 3- Visual Acuity

- **ماده۶۲۳:** درکندن دندان شیری یک صدم دیه کامل ثابت است مگر اینکه کندن آن موجب گردد دندان دائمی نروید که دراین صورت باید دیه کامل دندان دائمی پرداخت شود.
- **تبصره:** شکستن، معیوب کردن و شکافتن دندان شیری موجب ارش است.

دیه جراحات

- **ماده ۷۰۹: جراحات سرو صورت ودیه آنها به ترتیب ذیل است:**
- **الف- حارصه: خراش پوست بدون آنکه خون جاری شود، یک صدم دیه کامل.**
- **ب- دامیه : جراحتی که اندکی وارد گوشت شود وهمراه با جریان کم یا زیاد خون باشد، دو صدم دیه کامل.**
- **پ- متلاحمه: جراحتی که موجب بریدگی عمیق گوشت شود لکن به پوست نازک روی استخوان نرسد، سه صدم دیه کامل.**
- **ت- سمحاق: جراحتی که به پوست نازک روی استخوان برسد چهار صدم دیه کامل.**

- ث- موضحه: جراحتی که پوست نازک روی استخوان راکنار بزند و استخوان را آشکار کند، پنج صدم دیه کامل.
- ج- هاشمه: جنایتی که موجب شکستگی استخوان شود گرچه جراحتی راتولید نکند، ده صدم دیه کامل.
- چ- منقله: جنایتی که درمان آن جز با جابه جا کردن استخوان میسر نباشد، پانزده صدم دیه کامل.
- ح- مأمومه: جراحتی که به کیسه مغز برسد، یک سوم دیه کامل.
- خ- دامغه: صدمه یا جراحتی که کیسه مغز را پاره کند، که علاوه بر دیه مأمومه، موجب ارش پاره شدن کیسه مغز نیز می باشد.

- **تبصره ۱: جراحات گوش ، بینی ، لب ، زبان، و داخل دهان، در غیر موارد ی که برای آن دیه معین شده است، درحکم جراحات سرو صورت است.**

- **تبصره ۲: ملاک دیه در جراحت های مذکور، مقدار نفوذ جراحت بوده و طول وعرض آن تأثیری درمیزان دیه ندارد.**

- **تبصره ۴: هر گاه جنایت موضحه صورت بعداز التیام ، اثری از خود برجای بگذارد، علاوه بردیه موضحه، یک هشتادم دیه کامل نیز ثابت است و هر گاه جنایت در حد موضحه نبوده و بعد از التیام اثری از ان باقی بماند، علاوه بردیه جنایت ، یک صدم دیه کامل نیز ثابت است و چنانچه جنایت، شکافی در صورت ایجاد کند دیه آن هشت صدم دیه کامل است.**

- ماده ۷۱۰: هر گاه یکی از جراحت های مذکور در بندهای (الف) تا (ث) ماده (۷۰۹) این قانون در غیر سر وصورت واقع شود، درصورتی که آن عضو دارای دیه معین باشد ، دیه به حساب نسبت های فوق ازدیه آن عضو تعیین می شود و اگر آن عضو دارای دیه معین نباشد ، ارش ثابت است.
- تبصره۱: جراحات وارده به گردن، درحکم جراحات بدن است .

- **ماده۷۱۴:** دیه صدماتی که موجب تغییر رنگ پوست می شود، به شرح ذیل است:
- الف- سیاه شدن پوست صورت، شش هزارم، کبود شدن آن، سه هزارم و سرخ شدن آن ، یک ونیم هزارم دیه کامل.
- ب- تغییر رنگ پوست سایراعضاء، حسب مورد نصف مقادیر مذکور در بند (الف).
- تبصره۱: درحکم مذکور فرقی بین اینکه عضو دارای دیه مقدر باشد یا نباشد، نیست. همچنین فرقی بین تغییر رنگ تمام یا قسمتی از عضو ونیز بقاء یا زوال اثر آن نمی باشد.
- تبصره۲: در تغییر رنگ پوست سر، ارش ثابت است.

- ماده ۷۱۳: نافذه جراحتی است که با فرو رفتن وسیله ای مانند نیزه یا گلوله در دست یا پا ایجاد می شود دیه آن در مرد یک دهم دیه کامل است و در زن ارش ثابت می شود.

فصل هفتم از بخش اول (مواد عمومی)–تداخل و تعدد دیات

- ماده ۵۳۸: در تعدد جنایات، اصل بر تعدد دیات وعدم تداخل آنها است مگر مواردی که در این قانون خلاف آن مقرر شده است.

- **ماده ۵۳۹:** هر گاه مجنی علیه در اثر سرایت صدمه یا صدمات غیر عمدی فوت نماید یا عضوی از اعضای او قطع شود یا آسیب بزرگتری ببیند به ترتیب ذیل دیه تعیین می شود:
- الف- درصورتی که صدمه وارده یکی باشد، تنها دیه نفس یا عضو یا آسیب بزرگتر ثابت می شود.
- ب- درصورت تعدد صدمات چنانچه مرگ یا قطع عضو یا آسیب بیشتر، دراثر سرایت تمام صدمات باشد، تنها دیه نفس یا عضو یا آسیب بزرگتر ثابت می شود و اگر مرگ یا قطع عضو یا آسیب بزرگتر در اثر سرایت برخی از صدمات باشد ، دیه صدمات مسری در دیه نفس یا عضو یا آسیب بزرگتر تداخل می کند و دیه صدمات غیر مسری، جداگانه محاسبه ومورد حکم واقع می شود.

- **ماده ۵۴۱:** هر گاه در اثر یک ضربه یا هر رفتار دیگر ، آسیب های متعدد در اعضای بدن به وجود آید چنانچه هر یک از آنها در اعضای مختلف باشد یا همه در یک عضو بوده ولی نوع هر آسیبی غیر از نوع دیگری باشد و یا از یک نوع بوده و لکن در دو یا چند محل جداگانه از یک عضو باشد، هر آسیب دیه جداگانه دارد.

- **ماده ۵۴۲:** هر گاه در اثر رفتارهای متعدد، آسیب های متعدد ایجاد شود هر آسیبی دیه جداگانه دارد.
- **ماده ۵۴۳:** درصورت وجود مجموع شرایط چهارگانه ذیل، دیه آسیب های متعدد تداخل می کند و تنها دیه یک آسیب ثابت می شود:
- الف- همه آسیب های ایجاد شده مانند شکستگی های متعدد یا جراحات متعدد از یک نوع باشد.
- ب- همه آسیب ها دریک عضو باشد.
- پ- آسیب ها متصل به هم یا به گونه ای نزدیک به هم باشد که عرفاً یک آسیب محسوب شود.
- ت- مجموع آسیب ها با یک رفتار مرتکب به وجود آید.

- **ماده ۶۷۳:** هرگاه جنایتی که موجب زوال یکی از منافع شده است، سرایت کند و سبب، مرگ مجنی علیه شود دیه منفعت در دیه نفس تداخل می کند و تنها دیه نفس قابل مطالبه است.

دیه ستون فقرات ، نخاع و نشیمنگاه

- **ماده ۶۴۷:** دیه شکستن ستون فقرات به ترتیب ذیل است:
- الف- شکستن ستون فقرات درصورتی که اصلاًدرمان نشود و یا بعد از علاج به صورت خمیده در آید، موجب دیه کامل است.
- ب- شکستن ستون فقرات که بی عیب درمان شود ولی موجب از بین رفتن یکی از منافع گردد مانند اینکه مجنی علیه توان راه رفتن یا نشستن نداشته باشد و یا توان جنسی یا کنترل ادرار وی از بین برود، موجب دیه کامل است.

- پ- شکستن ستون فقرات که درمان نشود و موجب عوارضی از قبیل موارد مندرج در بند (ب) شود، علاوه بردیه کامل شکستگی ستون فقرات، موجب دیه یا ارش هر یک از عوارض حاصله نیز است.
- ت- شکستن ستون فقرات که بدون عیب درمان شود ، موجب یک دهم دیه کامل است.
- ث- شکستن ستون فقرات که موجب فلج و بی حس شدن پاها گردد علاوه بردیه ستون فقرات، موجب دو سوم دیه برای فلج پا نیز است.

- تبصره ۱: مراد از شکستن ستون فقرات، شکستن یک یا چند مهره از مهره های ستون فقرات به جز مهره های گردن و استخوان دنبالچه می باشد.
- تبصره۲: جنایتی که سبب خمیدگی پشت شود بدون آنکه موجب شکستن ستون فقرات گردد درصورتی که خمیدگی درمان نشود، موجب دیه کامل و درصورتی که بدون عیب درمان شود، دیه آن یک دهم دیه کامل است.

- **ماده ۶۴۹:** هرگاه قطع نخاع موجب عیب عضو دیگر شود، حسب مورد دیه یا ارش آن عضو بردیه نخاع افزوده می شود.
- **ماده۶۵۱:** شکستن استخوان دنبالچه ، موجب ارش است مگر آنکه جنایت مزبور باعث شود مجنی علیه قادر به ضبط مدفوع نباشد که دراین صورت دیه کامل دارد واگر قادر به ضبط مدفوع باشد ولی قادر به ضبط باد نباشد، ارش آن نیز پرداخت می شود.
- **ماده ۶۵۲:** هر گاه صدمه ای که به حد فاصل بیضه ها و مقعد وارد شده است موجب عدم ضبط ادرار یا مدفوع یا هر دو گردد، یک دیه کامل دارد.

دیه گردن

- **ماده ۶۲۶:** کج شدن وخمیدگی گردن در اثر شکستگی در صورت عدم بهبودی و باقی ماندن این حالت موجب دیه کامل و درصورت بهبودی و زوال حالت خمیدگی و کج شدگی موجب ارش است.
- **ماده ۶۲۷ :** شکستگی گردن بدون کج شدن و خمیدگی آن موجب ارش است.

با تشکر از توجه شما

